

Pierwsze myśli

Współczesny człowiek jest wyczulony na przestrzeganie wobec siebie podstawowych praw i wolności zapisanych już na przykład w **Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 10.12.1948 r.**: „Każdy rodzi się wolny, równy w godności i prawach”. Co więcej, z Deklaracji wynika, że są one niezbywalne i w równym stopniu stosowane wobec każdego. Problem tylko w tym, że to co jest bezdyskusyjne na płaszczyźnie norm ogólnych, napotyka na rozmaite zastrzeżenia i ograniczenia przy ich konkretnym wdrażaniu. Niemal od razu przychodzi na myśl refleksja, że między innymi wolność nie może mieć charakteru absolutnego i nie może być zgody na podejmowanie działań, które stoją w sprzeczności z równie chronionym obszarem wolności drugiego człowieka. Rozgraniczaniu tych często sprzecznych i konfliktowych sytuacji mają służyć w życiu społecznym przepisy prawa. Jest to szczególnie istotne w sytuacji, gdy partnerzy pozostający z sobą w prawnej relacji, są w jakimś sensie zobowiązani do stabilnej współpracy o długotrwałym charakterze.

POWSZECHNA
DEKLARACJA
PRAW CZŁOWIEKA
Z 10.12.1948 R.

Z powyższej ogólnej refleksji wynika, że zasługują na baczną uwagę rozważania w dziedzinie, w której podejmuje działania większość dorosłych ludzi, tzn. obszarze zatrudnienia, a mówiąc ściślej – w sferze stosunków pracy. Ten obszar stosunków społecznych reguluje prawo pracy, nie bez racji określane mianem „prawa dnia codziennego”. Książka poświęcona swobodzie stron, to jest pracodawcy i pracownika i analizująca przysługującą im możliwość różnorodnych ustaleń od momentu zawierania umowy o pracę i dalej przez cały czas trwania stosunku pracy, mieści się w całości w tak zakreślonym obszarze zainteresowań nauki prawa pracy. Co więcej, dotyczy zasadniczych kwestii ustawodawstwa pracy i racjonalności zatrudnienia.

ART. 300
KODEKSU
PRACY

W książce pani dr Danuty Klucz interesujące i zrazem inspirujące do dalszych przemyśleń jest przyjęta koncepcja ukazania rozwiązań z zakresu prawa pracy na tle koncepcji cywilistycznej, ściślej stosunków zobowiązaniowych. Ten zasadniczy wątek, który przewija się przez treść wszystkich rozdziałów stanowi udaną i inspirującą próbę ukazania wzajemnego oddziaływania cywilistycznego prawa zobowiązań na rozstrzygnięcia na kanwie prawa pracy. Nie jest to sprawa prosta i oczywista. Z jednej strony mamy do czynienia z nadal obowiązującym – o czym się niekiedy zapomina – **art. 12** przepisów wprowadzających Kodeks cywilny z 23.04.1964 r., który w par. 1 stanowi, że Kodeks cywilny nie narusza przepisów ustawodawstwa pracy. W tym przepisie upatruje się normatywnego podkreślenia odrębności prawa pracy od prawa cywilnego. Z drugiej strony art. 300 Kodeksu pracy pozwala na stosowanie w sprawach nieunormowanych przepisami prawa pracy odpowiednich przepisów Kodeksu cywilnego, jeżeli te ustalenia nie są sprzeczne z zasadami i prawem pracy. Z tych też powodów – nie bez racji – sporo uwagi zajmuje w książce ukazanie przydatności sztandarowej zasady swobody umów wynikającej z **art. 353¹ Kodeksu cywilnego** w regulacji stosunku pracy, a także

ART. 12 KC

ART. 353¹
KODEKSU
CYWILNEGO

fundamentalną zasadę wolności umów w świetle osobliwości prawa pracy, a więc z nieco innej pozycji niż ma to miejsce na tle ogółu stosunków zobowiązaniowych.

Stosunek pracy jest pojęciem kluczowym dla prawa pracy, a jego przedmiotem jest praca świadczona na podstawie więzi prawnej łączącej dwie strony, normowanej przez przepisy prawa pracy¹⁸. Skoro zaś źródłem regulacji jest w tym przypadku wyłącznie prawo pracy, to jest oczywiste, że stosunek pracy wchodzi w zakres stosunków społecznych, które wiążą się ze świadczeniem nie jakiegokolwiek pracy, lecz tylko takiej, która charakteryzuje się określonymi przymiotami¹⁹. Cechy te zostaną omówione w dalszej części, a w tym miejscu warto zwrócić uwagę na pogląd Waleriana Sanetry, że analiza stosunku pracy może i zarazem powinna być dokonywana w różnych aspektach, w tym w szczególności w wymiarze faktycznym, normatywnym (prawnym) czy naukowym²⁰.

Stosunek pracy doczekał się wielu definicji, wypracowanych zarówno przez naukę prawa pracy, jak i przez orzecznictwo sądowe. Każdy podręcznik z prawa pracy i komentarz w mniejszym lub większym zakresie koncentruje się na wyjaśnieniu koncepcji stosunku pracy i jego podstawowych atrybutach. Bolesław Maciej Ćwiertniak traktuje stosunek pracy jako „(...) wzajemne zobowiązanie dwóch stron – pracodawcy i pracownika, w którym pracownik zobowiązuje się do świadczenia pracy na rzecz i pod kierunkiem pracodawcy za wynagrodzeniem, pracodawca zaś zobowiązuje się do zatrudniania pracownika”²¹. Podobnie Jerzy Wrątny uważa, że stosunek pracy stanowi zobowiązanie pracownika do wykonywania pracy określonego rodzaju, na rzecz pracodawcy w czasie i miejscu przez niego wyznaczonym i pod jego kierownictwem oraz zobowiązanie pracodawcy zatrudniania pracownika za wynagrodzeniem²².

W podobnym duchu wypowiada się wielu autorów, którzy konstruowane definicje co najwyżej zaznaczają subtelny różnicami wynikającymi z przyjętej semantyki, niż próbą szukania jakichś oryginalnych konstrukcji. Nie jest to niczym niezrozumiałym, skoro wszystkie one czerpią źródło z treści **art. 22 § 1 KP**. Orzecznictwo z kolei najczęściej definiuje stosunek pracy poprzez wskazanie jego najważniejszych cech. W jednym z wyroków sądu apelacyjnego nakreślono istotę stosunku pracy jako m.in. pracę odbywaną pod kierownictwem pracodawcy, w której pracownik stosuje się do jego poleceń związanych zwłaszcza z organizacją i przebiegiem pracy. W tym samym orzeczeniu sąd uzupełnił, że „(...) **stosunek pracy jest stosunkiem zobowiązaniowym uzewnętrzniającym wolę umawiających się stron. Po stronie pracownika musi zatem**

ART. 22 § 1 KP

¹⁸ Świątkowski A. M., *Przedmiot stosunku pracy...*, s. 47.

¹⁹ Piątkowski J., *Prawo stosunku pracy w teorii i praktyce*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa – Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności „Dom Organizatora”, Toruń 2006, s. 77.

²⁰ Sanetra W., *Stosunek pracy i jego przemiany...*, s. 15.

²¹ Ćwiertniak B. M. [w:] K. W. Baran, B. M. Ćwiertniak, D. Dörre-Nowak, K. Walczak, *Prawo pracy* (red. K. W. Baran), Wydawnictwo LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2010, s. 135.

²² Tak, Wrątny J., *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 53.

istnieć chęć świadczenia pracy i możliwość jej świadczenia, a po stronie pracodawcy potrzeba zatrudnienia i korzystania z tej pracy za wynagrodzeniem”²³.

ART. 22 § 1 KP

Zdaniem niektórych przedstawicieli prawa pracy, przepis **art. 22 § 1 KP** zawiera definicję legalną pojęcia stosunku pracy²⁴, a według innych wyraża on tylko w sposób syntetyczny specyficzne cechy przypisywane tradycyjnie stosunkowi pracy²⁵. W. Sanetra wprost odnosi się do tego rozróżnienia twierdząc, że „osobnym zagadnieniem jest sformułowanie w przepisach prawa definicji stosunku pracy – której mogłoby nie być – a inną kwestią jest określenie w nich jego elementów”²⁶. Z kolei T. Liszcz zwracając uwagę na rozróżnienie pojęcia umowy o pracę i stosunku pracy, z tym drugim pojęciem utożsamia „(...) samą (niejako wyabstrahowaną) więź prawną, o charakterze zobowiązaniowym, łączącą strony na skutek dokonania tej czynności”, tj. czynności prawnej polegającej na złożeniu zgodnych oświadczeń woli przez strony²⁷.

3. Podstawowe cechy stosunku pracy

ART. 22 § 1 KP

Przepis **art. 22 § 1 KP** określa podstawowe cechy stosunku pracy, które wespół tworzą jego osobliwą naturę. Najważniejsze z nich to niewątpliwie **podporządkowanie pracownicze**, które wynika z przyjętej w tym przepisie konstrukcji świadczenia pracy przez pracownika pod kierownictwem pracodawcy. Należy podkreślić, że ustawodawca w przywołanym przepisie, ani zresztą w żadnym innym, nie posługuje się zwrotem „podporządkowanie pracownika”, a mimo to w doktrynie i judykaturze eksponuje się tę właśnie cechę, a nie wyrażony wprost w art. 22 § 1 KP element kierownictwa pracodawcy²⁸. Jan Piątkowski zgłasza nawet zastrzeżenia do użytego w tym przepisie zwrotu „pod kierownictwem”. Autor argumentuje to odmiennym rozumieniem tego pojęcia na gruncie nauki o administrowaniu w obszarze zarządzania i organizacji, co może w jego ocenie mylnie sugerować odejście od tradycyjnej formuły podporządkowania na rzecz większej dyspozycyjności pracownika²⁹.

ART. 22 § 1 KP

Niezależnie od powyższego, w doktrynie i judykaturze nie budzi wątpliwości, że pod pojęciem kierownictwa pracodawcy kryje się ta właściwa cecha stosunku pracy rozstrzygająca o jego istnieniu i że w **art. 22 § 1 KP** chodzi o umowne podporządkowanie, na które decyduje się pracownik nawiązując więź prawną z pracodawcą. Ogólnie rzecz ujmując

²³ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 11.07.2017 r. (III AUa 1383/16), LEX nr 23278311 z 25.07.2017 r. (III AUa 1164/16), LEX nr 2372217.

²⁴ Ćwiertniak B. M. [w:] K. W. Baran, B. M. Ćwiertniak, D. Dörre-Nowak, K. Walczak, *Prawo pracy...*, s. 135.

²⁵ Ćwiertniak B. M. [w:] K. W. Baran, B. M. Ćwiertniak, D. Dörre-Nowak, K. Walczak, *Prawo pracy...*, s. 135; T. Liszcz, *Prawo pracy...*, s. 100–101.

²⁶ Sanetra W., *Stosunek pracy i jego przemiany...*, s. 31.

²⁷ Liszcz T., *Prawo pracy...*, s. 98.

²⁸ Liszcz T., *W sprawie podporządkowania pracownika* [w:] *Współczesne problemy prawa pracy i ubezpieczeń społecznych* (red. L. Florek, Ł. Pisarczyk), Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa 2011, s. 120.

²⁹ Piątkowski J., *Prawo stosunku pracy...*, s. 78.

Bibliografia

Literatura:

- Brzozowski A., Safjan M., Skowrońska-Bocian E., *Zobowiązania. Zarys wykładu*, (red. W. Czachórski), wyd. 11, LexisNexis Warszawa 2009.
- Celeda r., Florek L., Gonera K., Goździewicz G., Hinz A., Kijowski A., Pisarczyk Ł., Skoczylas J., Wagner B., Zieliński T., *Kodeks pracy. Komentarz*, (red. L. Florek), Warszawa 2011.
- Chobot A., *Obowiązek wykonywania pracy innego rodzaju jako element statusu prawnego pracowników kontraktowych i mianowanych* [w:] *Zagadnienia prawne stosunków pracy w administracji państwowej* (red. W. Piotrowski), Poznań 1981.
- Ćwiertniak B. M. [w:] K. W. Baran, B. M. Ćwiertniak, D. Dörre-Nowak, K. Walczak, *Prawo pracy* (red. K. W. Baran), Wydawnictwo LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2010.
- Czachórski W., *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 1974.
- Dörre-Kolasa D., Głądoch M., Korus P., Mitrus L., Sobczyk A., Stelina J., Zieleniecki M., *Kodeks pracy komentarz*, wyd. 2, (red. A. Sobczyk), Warszawa 2015.
- Dörre-Nowak D., *Refleksje na temat współczesnego kształtu ryzyka osobowego pracodawcy oraz prawnie dozwolonych form jego ograniczania*, [w:] *Współczesne problemy prawa pracy i ubezpieczeń społecznych* (red. L. Florek, Ł. Pisarczyk), Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa 2011.
- Drozd A., *Przemiany pojęcia „stosunek pracy” – wpływ orzecznictwa czy prawa sędziowskiego?* [w:] *Współczesne problemy prawa pracy i ubezpieczeń społecznych* (red. L. Florek, Ł. Pisarczyk), Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa 2011.
- Dubowik A., Pisarczyk Ł., *Prawo urzędnicze*, Warszawa 2011.
- Dubowik A., *Funkcjonalna elastyczność zatrudnienia a ustalenie rodzaju pracy w umowie o pracę* [w:] *Współczesne problemy prawa pracy i ubezpieczeń społecznych* (red. L. Florek, Ł. Pisarczyk), Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa 2011.
- *Encyklika Laborem exercens Ojca Świętego Jana Pawła II o pracy ludzkiej*, Encykliki Społeczne Kościoła Katolickiego, Świdnica 2005.
- Fenichel Z., *Zarys polskiego prawa robotniczego*, Kraków 1930.
- Florek L., *Prawo pracy*, Warszawa 2010.
- Florek L., *Europejskie prawo pracy*, wyd. 1, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2009.

Wykaz skrótów

A contrario (łac.) – przeciwnie.

A priori (łac.) – bez zapoznania się z faktami, uprzedzając fakty; dost. od pierwszego, z założenia.

ACa – repertorium sądu apelacyjnego wydziału cywilnego dla spraw cywilnych przedstawionych z apelacjami od orzeczeń sądów okręgowych, a także dla spraw cywilnych dotyczących skarg o uchylenie wyroku sądu polubownego.

Ad eventum (łac.) – forma czynności prawnej zastrzeżona dla wywołania określonych skutków prawnych.

Ad probationem (łac.) – forma czynności prawnej zastrzeżona dla celów dowodowych.

Ad solemnitatem (łac.) – forma czynności prawnej zastrzeżona pod rygorem nieważności.

AGa – repertorium sądu apelacyjnego wydziału cywilnego dla spraw gospodarczych przedstawionych z apelacjami od orzeczeń sądów okręgowych, a także dla spraw gospodarczych dotyczących skarg o uchylenie wyroku sądu polubownego.

AMr – to jest repertorium sądu antymonopolowego, ale nie mogę znaleźć wyjaśnienia jakie tam konkretnie sprawy się wpisywało, prawdopodobnie to repertorium już nie funkcjonuje podobnie jak np. repertorium CR.

APa – repertorium sądu apelacyjnego wydziału pracy i ubezpieczeń społecznych dla spraw z zakresu prawa pracy, przedstawionych z apelacjami od orzeczeń sądów okręgowych.

AUa – repertorium sądu apelacyjnego wydziału pracy i ubezpieczeń społecznych dla spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych przedstawionych z apelacjami od orzeczeń sądów okręgowych.

AUr – Acta Universitatis.

AUWr – Acta Universitatis Wratislaviensis.

BP – repertorium Sądu Najwyższego Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych dla spraw ze skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem orzeczenia w sprawach zakresu prawa pracy i prawa własności przemysłowej przedstawionych ze skargą.

CR – repertorium Sądu Najwyższego Izby Cywilnej i Administracyjnej dla spraw, z rewizji od orzeczeń sądów wojewódzkich oraz orzeczeń sądów rejonowych w sprawach przejętych do rozpoznania na zasadzie art. 391 KPC.

Cywilista – specjalista w zakresie cywilistyki.

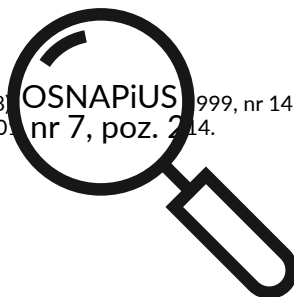
CZP – repertorium Sądu Najwyższego Izby Cywilnej dla spraw przedstawionych celem rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego.

De lege ferenda (łac.) – według postulowanego prawa umowy.

Know how – Jak odczytywać przypisy

*

³² Zob. m.in. wyrok SN z 18.06.1998 r. (I PKN 191/98), OSNAPiUS 1999, nr 14, poz. 449 i wyrok SN z 15.10.1999 r. (I PKN 307/99), OSNAPiUS 2000, nr 7, poz. 214.

OSNAPiUS – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Administracyjnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, czyli zbiór wszystkich orzeczeń wydanych przez ten sąd i tę izbę. To co znajduje się w nawiasie to sygnatura sprawy, tego konkretnego wyroku, który jest podany przed nawiasem. Wyrok ten można znaleźć w każdym systemie informacji prawnej (LEX, Legalis), niekiedy bezpośrednio w Internecie i zawsze w zbiorze orzeczeń, który jest wskazany za nawiasem.

*

⁴⁹ Zob. wyrok SN z 9.01.2001 r. (I PKN 872/00), Legalis; Wyrok SN z 14.12.1999 r. (I PKN 451/99), OSNP 2001, nr 10, poz. 337.

Legalis – system informacji prawnej w Polsce, który zawiera bazę orzeczeń sądów, teksty przepisów prawnych, komentarze i artykuły o tematyce prawnej stworzony przez wydawnictwo C.H.Beck. Dostęp tylko po wykupieniu abonamentu.

*

⁵⁹ Wyrok SA w Krakowie z 22.09.2015 r. (III AUa 1634/14), LEX nr 1442376.

LEX to system informacji prawnej w Polsce, który zawiera bazę orzeczeń sądów, teksty przepisów prawnych, komentarze i artykuły o tematyce prawnej stworzony przez wydawnictwo Wolters Kluwer. Wyroku można szukać w takim systemie bądź bezpośrednio w Internecie. Sądy powszechne czyli rejonowe, okręgowe i apelacyjne nie tworzą w formie papierowej swoich zbiorów orzeczeń. Dostęp tylko po wykupieniu abonamentu.